1e Jaargang, nummer 40, 24 november 2024

REFO TIJD

Blad van het Instituut voor Calvinistische Studiën i.s.m. de Nederduits Gereformeerde Kerk (1571) - De moederkerk van Nederland sinds 1579. ‘Geen kerk zal over een andere kerk heersen, geen taakuitvoerder over de andere taakuitvoerder.’ (Kerkorde Emden, 1571)

In dit nummer : De Nederduitse vluchtelingenkerken, en Bespreking van zondag 1 van de catechismus verklaring van Petrus Curtenius

---

DE NEDERDUITSE VLUCHTELINGENKERKEN

De predikant A.A. van Schelven (1880-1954) had een boek geschreven genaamd ‘De Nederduitse Vluchtelingenkerken’ (1908). Het boek gaat over de jaren 1500 van de reformatie. Nederland in de jaren 1500, hij noemt het de felste beroering. Het waren heftige tijden. Karel V had als heersersideaal dat het Noorden de voorpost zou zijn van het Spaanse wereldrijk. Nederland kwam in de greep van een monster, waar A.A. van Schelven over spreekt. Nederland gaf niet op, en probeerde zich los te wringen. Spanje was een doodsvijand. De Nederlanders zetten alles op alles om eraan te ontkomen.

A.A. van Schelven wijst op het drinkprobleem van Nederland. Ze hielden van uitbundig feesten, van dartelheid en waren ook ruw, met een lage moraal. In hun levenslust waren ze ondoordacht en overmoedig. Daarom was de reformatie ook wel nodig, maar nu werden de gereformeerden vervolgd. Ze zijn nog niet versteend door het scepticisme en het onverschillige. Ze hebben nog een hart, stelt A.A. van Schelven. Daar moeten ze een hoge prijs voor betalen. We zien een grote beproeving optreden in de jaren 1500.

In 1527 is er de roep van hertog Albrecht van Pruisen om in zijn gebied koloniën te stichten, waar velen gehoor aan geven, maar het verschijnsel van emigratie blijft nog gematigd en op de achtergrond. Daar komt verandering in in 1544, noemt A.A. van Schelven. Het aantal emigranten vergroot zich opzienbarend. Velen vluchten naar Emden in de Noord-Duitse provincie Nedersaken, in de regio Oost-Friesland. Het ligt ten Noord-Oosten van Groningen. Ook vlucht men naar Keulen, Aken en Wezel, waar vluchtelingenkerken worden gebouwd, soms als huisgemeenten. Ik moet hierbij opmerken dat in de mondelinge overleveringen van de gereformeerde voorvaderen en voormoederen ook Rodenberg werd genoemd, en het gebied wat nu Wilhelmshaven wordt genoemd, beiden dieper in Nedersaken, oostelijker. Daar werden de vluchtelingen opgevangen in gezinnen en families.

A.A. van Schelven stelt dat de reformatie geen opgaande lijn was, maar ook heeft geëbd, vanwege de plakkaten van 1529 en 1531 die in blinde woede voor lichte en zware overtreding met de doodstraf dreigde. Er was dus een neergaande lijn in de dertiger jaren van 1500 in de reformatie. De voorgangers waren verdwenen en de gelovigen verstrooid bij de aanvang van de veertiger jaren. Er komen meer strenge plakkaten die worden uitgevoerd. In 1540 is er weer een opleving van de reformatie in Nederland. Het gebeurt door de invloed van het calvinisme.

Het was een tijd van armoede door prijsverhogingen, omdat de landsoverheid geld nodig had voor de oorlogen. Ook de geestelijkheid bemoeide zich met het vermogen van Nederland. Dit gaf ook weer aanzet tot emigratie. Ook trok men naar de Benedenrijn en Paltz. De vlucht in Oost-Friesland ging via de handelsroutes die Nederland had, dus via Emden naar Hamburg, Bremen en Dantzig, noemt A.A. van Schelven. Dantzig ligt in Polen. Tussen Emden en Hamburg ligt ook het huidige Willemshaven gebied, waar de voorouders over spraken. Langs die routes ging de vlucht dieper Duitsland in en Polen.

In 1555 leefde de vluchtelingenstroom nog meer op, en gingen ze meer en meer ondergronds, sinds Karel V werd opgevolgd door zijn zoon Filips II. Onder Filips II verergerde de vervolgingen. Het hoogtepunt van de vluchtelingenstroom noemt A.A. van Schelven 1567 tot 1570. De hoofdoorzaak : Alva. Iedereen wilde weg, want hij was onmenselijk.

Uiteindelijk werd Den Briel door de gereformeerde geuzen veroverd, en ook Vlissingen rukte het juk van onderdrukking af. 1572 was het bevrijdingsjaar. 1567 tot 1572 waren de nazi-jaren van die tijd. De nazi’s waren toen niet de Duitsers, maar de Spanjaarden van de Spaanse inquisitie. Het waren de nazi’s van Alva.

A.A. van Schelven stelt dat er vele vluchtelingenboten waren met vluchtelingen, en in de winter kwamen ze zelfs over het ijs. De Duitsers waren zeer gastvrij. Eén enkel gezin neemt niet

minder dan dertig ballingen op. De drost (landbestuurder) van Emden, Unico Manninga (1529-1588), eigenaar van het slot Lutzeburg, nam gedurende 27 jaar vele vluchtelingen op, soms wel 70 families tegelijk. De stad werd zo overbevolkt dat men daarom ook verder trok, dus zoals de gereformeerde voorvaderen en moederen ook Rodenberg en het huidige Wilhelmshaven-gebied noemden, en A.A. van Schelven noemde Bremen en Hamburg, wat dieper in Duitsland lag, en Dantzich in Polen. Emden raakte te vol. Als eerste trok men na Emden naar Lehr, ten zuid-oosten van Emden, over de Eems. Lehr werd vanwege de vluchtelingenstroom uitgebreid tot aan de Leda. Ook vluchtte men tot Norden, ten noorden van Emden.

Ook werd er gevlucht naar Wismar, Lubeck en Rostock. Wermunde nam hen alleen maar tijdelijk binnen, voor acht dagen, en dan moesten ze verder trekken, dus gingen ze naar Rostock, stelde A.A. van Schelven. Omdat het zo ondragelijk koud was werden ze geduld in Rostock, maar hier werden ze door een predikant beschuldigd van dwaalleer, dus moesten ze later weer vertrekken. Ook in Hamburg werden vluchtelingen van dwaalleer beschuldigd en zo verketterd. Men moest dus voorzichtig zijn. Of de steden waren te vol, of ze werden vanwege verschil in leer niet aangenomen, en daarom moesten ze verder trekken, dieper Duitsland in en Polen. A.A. van Schelven stelde dat ze daarom ook vaak niet kozen voor twistgesprekken, maar herderlijk langs de huizen gingen. Ze moesten oppassen voor harde Luthersen die wars waren van ontferming. Smeken vanwege de barre kou had ook geen zin.

BESPREKING VAN ZONDAG 1 VAN DE CATECHISMUSVERKLARING VAN PETRUS CURTENIUS

De hervormde predikant M. Jongebreur, één van de oprichters van de gereformeerde bond in de hervormde kerk in 1906, die door een tragisch auto-ongeluk in Doorn om het leven kwam (1875-1930) is in de wolk van getuigen waar Hebreeën 11 over spreekt. Ik had een droom over hem waarin hij mij omhelsde en vasthield, en hij sprak : ‘De aanvallen op de kinderen Gods zijn velen.’

Van de predikant Petrus Curtenius (1716-1789) kwam een vierdelige catechismus verklaring uit van 1790-1792. In zijn verklaring van zondag 1 stelt Curtenius dat er voor de zonden betaald dient te worden. De duivel had de mens verleid, en door de verleiding overwonnen. Het vrouwenzaad moest toen de kop van de slang vermorzelen, stelt Curtenius. Een moeder kan haar zuigeling niet vergeten. ‘Die tot mij komt zal ik geenszins uitwerpen.’ Curtenius spreekt hierover als zijnde een bewaring. ‘Niemand kan ze rukken uit mijn hand. Mijn schapen horen mijn stem, en ik ken hen, en zij volgen mij.’

Geen haar wordt hen gekrenkt. Het kruishout van de lijdzaamheid geworpen in de bittere wateren van de verdrukkingen maakt het zoet, stelt Curtenius. De kastijding is geen vreugde, maar droefheid, maar brengt een vrucht van gerechtigheid tot degenen die hierdoor zijn geoefend, stelt Curtenius. Het halssnoer hiervan is de gelijkvormigheid hieraan. Curtenius spoort aan tot ijverige inspanning om de roeping en de verkiezing vast te maken. Om bewaard te worden moeten wij dus zelf leren bewaren. Het zijn voorbeelden en herinneringen, in het geestelijke, sobere halssnoer wat Paulus al had geschakeld in zijn brieven. Curtenius wijst op de goede strijd. De oude bijbel en het boek van het geweten worden door Curtenius de sleutel tot het boek des levens genoemd, zoals Calvijn ook stelde dat een goed geweten het enige pad is. Wij moeten uitzien naar het boek des levens. Dit zijn drie boeken : de oude bijbel, het boek der geweten, en het boek des levens, waar ook C. Steenblok over sprak in zijn gereformeerde dogmatiek.

Curtenius noemt het boek van het geweten van belang in het lezen van de oude bijbel, om te zien of men ook daadwerkelijk aan die kenmerken voldoet, als keursteen. Alleen door die keursteen toe te passen komt men tot het boek des levens, waarvan we kunnen stellen dat het de witte steen is voor de overwinnaars over het vlees. Zij hebben door hun ijverige studie en strijd, door ijverig onderzoek, afgerekend met onwetendheid en leugen. Zo werden hun namen opgetekend in het boek des levens.

God eist van het hart lust tot waarheid, anders zou de mens in valse gerustheid terecht kunnen komen, stelt Curtenius.

Men moet ontdekken hoe groot de zonde en de ellende is, zo groot dat ze daaruit nooit van eigen krachten of in enige aardse middelen genezing kunnen vinden, stelt Curtenius. De leer van verlossing mag niet gebruikt worden tot losbandigheid. Curtenius waarschuwt voor valse verzekerdheid en valse gerustheid, en brengt verdieping aan. Het is bij hem geen rijmpje of opzegversje, maar hij laat het mechanisme van het gedicht zien wat door onze voorvaderen is overgeleverd. Hij noemt het, en laat dan de betekenis zien.

Eerst moet de mens de schande van zijn naaktheid door de zonde zien. Dan wordt de mens verlossing belooft door het vrouwenzaad, maar dan moet de mens wel de helse slang als vijand hebben. Er is in de leer van Curtenius niks vanzelfsprekends of traditioneel. Hij waarschuwt tegen de geboden van mensen.

Curtenius stelt dat wij vanuit onze roeping moeten prediken, zoals de oude boete-predikers. Wij zijn geroepen om te roepen.

Overvloedig vleselijk genot wat de zinnen verblind kan men niet het pad laten begaan, stelt Curtenius. Hij waarschuwt voor de afgod van willekeur en vrije wil. Het pad is smal, en wij moeten ons door de Heere laten binden en het halssnoer van de leerredenen dragen. Zij die van twee walletjes eten zullen niet op het smalle pad kunnen blijven. Er zijn geen compromissen mogelijk. Door lijdzaamheid en het gegeven geestelijke woord mogen wij tot de borsten van Sion komen om daarvan te drinken, stelt Curtenius. Dat is waar het smalle pad naartoe leidt. Terug naar de geestelijke moeder dus, als een diep natuurgeheimenis en het geheimenis van het leven. Zo kan de vrome het kleed van de ondeugdelijkheid van zich afwerpen.

Velen verharden zich in de zonde, om hun geweten dicht te schroeien opdat zij onbekommerd zijn en de verwijtingen van het geweten niet meer voelen, stelt Curtenius. Ze kunnen het ook uitdoven door ijdele gezelschappen, ijdel tijdverdrijf, en ijdel vermaak, zoals de rijke dwaas, stelt Curtenius. Een overvloed aan bezittingen doet wonderen voor hen. Sommigen gaan voor het genot van eer en aanzien in de wereld, en bouwen zo hun huis op ijdele zandgronden. Wij moeten hier over jammeren zoals de Heere erover jammert, stelt Curtenius. Het zijn gebroken bakken die geen water houden. Het zijn nietige medicijnmeesters.

Curtenius laat de betrekkelijkheid van deze dingen zien. Wee de lachenden, stelt hij. Men moet weer terugkeren tot de ellendekennis, en dit ook toepassen door het te betreuren. Men moet de strijd aangaan tegen valse troost en valse troostgronden. Men moet eraan afsterven. Wij mogen ons niet door de droefheden laten verslinden, maar moeten de strijd aangaan. Dit houdt in om niet meer voor jezelf te leven. Het is een strijd tegen het eigen ik, stelt Curtenius. Hij waarschuwt tegen lafhartigheid die hierin op de loer kan staan. Men moet de zorgeloosheid inruilen voor zorgvuldigheid

________________________________.